

ROMUALD GELLES

**RUCH POLSKI NA ŚLĄSKU ŚRODKOWYM I WE WROCŁAWIU
W 1919 R. W ŚWIELE MEMORIAŁU NIEMIECKIEGO AGENTA**

Powstanie państwa polskiego w listopadzie 1918 r., walka plebiscytowa i powstania na Górnym Śląsku miały poważny wpływ na ożywienie i wzmocnienie działalności Polaków mieszkających na pozostałych terenach Śląska, zwłaszcza we Wrocławiu. Po okresie wyraźnej stagnacji w latach I wojny światowej wznowiły tu prace polskie stowarzyszenia. Bezpośrednio po zakończeniu wojny powołane zostało do życia we Wrocławiu Zjednoczone Towarzystwo Polskie, na którego czele stanęła komisja złożona z prezesów wszystkich stowarzyszeń. Koordynowała ona pracę polskich organizacji, a potrzeba jednoczenia sił i energii była bardzo pilna wobec coraz trudniejszych warunków działania wynikających z rosnącego terroru antypolskiego ze strony niemieckiej. Jak wspomina jeden z zasłużonych działaczy polonijnych Czesław Adamczewski: „Współżycie z ludnością niemiecką było do roku 1918, można mówić, znośne, bez specjalnego antagonizmu, chociaż nie szukaliśmy nigdy z nią bliższych kontaktów. Ale z chwilą powstania państwa polskiego stosunek ten radykalnie się zmienił. Niemcy odnosili się teraz z nienawiścią do wszystkiego, co polskie. Szykany w zakładach pracy, obelżywe wyzwiska pod naszym adresem itd. były na porządku dziennym”¹.

Sytuacja Polaków we Wrocławiu uległa dalszemu pogorszeniu od połowy 1919 r. Wiązało się to z zapadłym w traktacie wersalskim 28 VI 1919 r. postanowieniem, że o przynależności państwowej Górnego Śląska rozstrzygnie plebiscyt. Prawo udziału w nim obejmowało nie tylko mieszkających na obszarze plebiscytowym, lecz również tzw. emigrantów, tj. urodzonych na obszarze plebiscytowym, lecz tam nie mieszkających. Wielu z nich znajdowało się na terenie Środkowego i Dolnego Śląska oraz w samym Wrocławiu, a więc na obszarze bezpośrednio graniczącym ze strefą plebiscytową. Atmosfera gorączkowych przygotowań do

¹ „Wiadomości. Tygodnik Społeczno-Polityczny”, nr 19 z 13 V 1971, s. 6.

plebiscytu oraz towarzysząca temu zaostrzająca się sytuacja na Górnym Śląsku znajdowała odbicie również i tutaj.

Badania nad dziejami Polonii tego okresu rozwinęły się dopiero po powrocie całego Śląska do Macierzy, po 1945 r. Pierwsi chwycili za pióro bohaterowie tamtych wydarzeń, wrocławscy działacze polonijni, chroniąc przed zapomnieniem wiele faktów związanych z długotrwałą i uporczywą walką o narodową egzystencję². W ostatnich latach pojawiło się obok wielu artykułów, przyczynków kilka pozycji książkowych, które wyszły spod pióra wrocławskich historyków³. Wzbogacają one w sposób bardzo istotny naszą wiedzę o polskich tradycjach tej ziemi, o walce tutejszych Polaków o język, o szkołę, o związkach z Macierzą. Nie oznacza to bynajmniej, że wiedza ta jest już kompletna. I to właśnie wydaje się uzasadniać celowość opublikowania niniejszego memoriału o ruchu polskim na Śląsku Środkowym i we Wrocławiu w latach 1918—1919. Rzuca on ciekawe światło na zagadnienie życia organizacyjnego Polonii, stosunku władz niemieckich do Polaków oraz sposobów walki z ruchem polskim w tej części Śląska.

Autorem memoriału jest niemiecki agent Jochmann, kryjący się pod skromnym tytułem radcy księgowego⁴. Prowadził on energiczną wielomiesięczną inwigilację polskiego życia na Śląsku Środkowym i we Wrocławiu. W rozwoju ruchu polskiego i w bolszewizmie widział — jak zaznaczał w wystosowanym do władz miejskich Wrocławia piśmie, w którym żądał finansowania swojej działalności — wielkie niebezpieczeństwo dla Niemiec. W piśmie tym zarysował ponadto dalekosiężne plany utworzenia Związku Przyjaciół Narodu (Vereinigung der Volksfreunde), organizacji w jego zamierzeniu paramilitarnej, z całym sztabem agentów, bogato finansowanej, nastawionej na walkę z ruchem polskim i komunistycznym⁵. Wspomniany memoriał zatytułowany *Ruch polski na Śląsku*

² Wymienimy tu przykładowo pierwsze wspomnienia opublikowane po wojnie w 1946 r.: F. Jankowski, *Polonia wroclawska w okresie międzywojennym (1918—1939)* (Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka, R. I, 1946, s. 226—236).

³ Wskażemy tu na najważniejsze pozycje, w których znajduje się przeważnie obszerniejszy wykaz literatury: *Ludność polska na Dolnym Śląsku w latach 1918—1939*, opr. M. Orzechowski, Wrocław 1959 (Dokumenta Silesiae, z. I); *Ci, co przetrwali. Wspomnienia Polaków z Dolnego Śląska*, opr. K. Fiedor i M. Orzechowski, Wrocław 1958; M. Orzechowski, *Szkice z dziejów Polonii wroclawskiej*, Wrocław 1960; M. Pater, *W murach uniwersytetu. Patriotyczne tradycje wroclawskich studentów*, Wrocław 1962.

⁴ Antypolska i antykomunistyczna działalność Jochmanna znajduje również potwierdzenie we wspomnieniach szefa sztabu VI Korpusu we Wrocławiu majora Hesterberga, obejmujących okres początkowego wzniesienia fali rewolucyjnej na Śląsku do pierwszego powstania włącznie. E. Hesterberg, *Alle Macht den A.- und S.- Räten*, Wrocław 1932.

⁵ Korespondencja Jochmanna z władzami miasta Wrocławia. Archiwum Państwowe m. Wrocławia i Województwa Wrocławskiego, Akta Magistratu m. Wrocławia, sygn. 31 000, k. 360—361, 367—368.

Srodkowym (Polenbewegung in Mittelschlesien) przesłany został Ministerstwu Spraw Wewnętrznych w Berlinie oraz władzom miasta Wrocławia. Nosi on datę 29 IV 1919 r., jednakże — jak wynika z jego treści, w której jest mowa o faktach mających miejsce we wrześniu i październiku 1919 r. — sporządzony został w rok później, w pierwszych miesiącach 1920 r.

Wstępny fragment memoriału poświęcony jest omówieniu przejawów polskiego ruchu na Śląsku Środkowym, zasadnicza zaś jego część dotyczy życia organizacyjnego wrocławskiej Polonii oraz jej kontaktów z Polakami z Górnego Śląska. Wrocław — zdaniem Jochmanna — jest punktem wyjścia polskiej działalności propagandowej w tej części Śląska i miejscem kontaktowania się Polaków z różnych terenów. Widoczne sukcesy działalności Polonii we Wrocławiu wynikają według niego przede wszystkim z istnienia tu licznych polskich organizacji skupiających w swych szeregach około 300—400 aktywnych działaczy. W raporcie wymienia się 8 stowarzyszeń: Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Towarzystwo Kupców Polskich, Towarzystwo Przemysłowców Polskich, Polskie Stowarzyszenie Zawodowe, Towarzystwo Polsko-Katolickie, Polskie Towarzystwo Śpiewacze „Harmonia”, Towarzystwo Polskich Kobiet i Dziewcząt oraz Związek Studentów Polskich. Każdemu z nich autor memoriału poświęca sporo uwagi. Wymieniane są nazwiska ludzi stojących na ich czele oraz nazwiska wybitniejszych działaczy. Są też informacje dotyczące sytuacji finansowej tych stowarzyszeń oraz form, metod i celów ich działalności. Szczególnie dokładne informacje odnoszą się do powstałej z końcem 1918 r. Polskiej Rady Ludowej we Wrocławiu, której siedziba znajdowała się przy ul. Nowej 18. Jochmann wskazuje na „niebezpieczne” powiązania Rady, którą określa jako „półurzędowe przedstawicielstwo polskiego rządu”, z Naczelną Radą Ludową w Poznaniu i Radą Ludową w Opolu przez kurierów. Donosi o wypadkach udzielania przez Radę pomocy i wsparcia tym Polakom, którzy noszą się z zamiarem wstąpienia do polskiej armii, oraz o faktach popierania ruchu powstańczego na Górnym Śląsku. Memoriał kończy się listą nazwisk polskich działaczy wraz z ich adresami oraz spisem lokali, w których spotykają się Polacy.

Raport Jochmanna stanowi bez wątpienia tylko ilustrację fragmentu jego bogatej antypolskiej działalności na terenie Śląska Środkowego i w środowisku wrocławskim w gorących latach powstań i plebiscytu na Górnym Śląsku. Wiązała się ona ściśle — jak wskazuje na to zachowana fragmentarycznie jego korespondencja z władzami miasta Wrocławia — z działalnością antykomunistyczną. Jochmann stale podkreślał, że „spartakistische und polnische Elemente” stanowią największe zagrożenie dla Niemiec.

Maszynopis oryginału memoriału przechowywany jest w Archiwum Państwowym Miasta Wrocławia i Województwa Wrocławskiego we

Wrocławiu, w zespole akt Magistratu Wrocławia (sygn. 31 000). Tytuł jednostki, w której się znajduje (Mobilmachung 1914. Verschiedenes. Bd. 5: 1915), świadczy o zupełnie przypadkowym włączeniu do niej tego rodzaju źródła.

Breslau 29. 4. 1919

Polenbewegung in Mittelschlesien ⁶

Archiwum Państwowe Miasta Wrocławia i Województwa Wrocławskiego, Akta Magistratu Wrocławia, sygn. 31000.

Die mühelose Eroberung der Provinz Posen und die Erfolge in Oberschlesien haben das polnische Nationalgefühl ins grenzenlose gesteigert und zu immer weiter Ausdehnung ermutigt. Nachdem Oberschlesien von der Entente besetzt und damit von uns gewissermassen isoliert ist, während den Polen jeder erdenkliche Versuch geleistet wird, versuchen die Polen nun auch in Mittelschlesien festen Boden zu fassen. Heute liegen die Dinge so, dass die polnischen Truppen jeden Augenblick bereit sind, bei erneuten Unruhen in Oberschlesien einzurücken, während in Mittelschlesien bereits eine grosse Anzahl von Hetzern ihre zersetzende Arbeit beginnen. Sie finden einen erheblichen Rückhalt an den polnischen Volksbestandteilen, die sich durch Zuwanderung aus Oberschlesien immer mehr verstärken. Noch gefährlicher als diese polnische Agitatoren wirken die zahlreichen Grundstücksaukäufer. Auf diese Weise sind bereits eine ganze Anzahl von Grundstücken, insbesondere Gasthöfen, in polnische Hände übergegangen.

Besonders auffällig ist das polnische Verdrängen im Kreise Brieg ⁷. Im September 1919 war der gross-polnische Anhang im genannten Kreise noch schwach und betrug in Brieg selbst etwa 200 Personen. Nur die linke Oderseite mit den Ortschaften Gross- und Klein-Leubusch ⁸, Mangschütz ⁹, Alt- und Neuköln ¹⁰ und Poppelau ¹¹ waren teilweise polnisch. Polnische Vereine bestanden nicht. Dagegen fiel bereits der Ankauf deutscher Grundstücke durch Polen auf. In den folgenden Monaten liessen sich immer grösserer Anzahl polnisch-gesinnte Oberschlesier nieder, die Grundbesitz erwarben. Das Vordringen machte unverkennbar den Eindruck der Planmässigkeit. Im Februar wurde berichtet, dass in Brieg selbst innerhalb 8 Tagen allein 4 Grundstücke in polnische Hände übergingen. Es waren dies: 1. Grundstück in Schulstr. 5 (Käufer ein obereschl. Baumeister, Kaufpreis 75 000 Mk.), 2. Neuhäuserstr. 35 (Käufer ein obereschl. Maurermeister Dau, der sich gleich seine Gesellen aus O. S. mitgebracht hat), 3. Neuhäuserstr. 29 und 29a. Das letztere ist innerhalb eines Jahres zum vierten Mal verkauft und immer in obereschl. Hände übergegangen), 4. Wagnerstr. 6 (Käufer und Tapezierer; auch dieser hat gleich seine Gesellen und Lehrlinge aus O. S. mitgebracht). Im Land-

⁶ Wyrazy podkreślone w tekście źródła podajemy drukiem rozstrzelonym.

⁷ Powiat brzeski.

⁸ Lubsza, pow. brzeski.

⁹ Mąkoszyce, pow. brzeski.

¹⁰ Stare Kolnie i Nowe Kolnie, pow. brzeski.

¹¹ Popielów, pow. brzeski.

kreise Brieg sind in polnische Hände übergegangen: das grosse Bauerngut der Witwe Paul in Klosdorf¹², die Gastwirtschaft in Altkön. Ferner schweben nach Verhandlungen bezüglich des Verkaufs des früheren Kreiskrankenhauses in Schreibendorf¹³. Das Grundstück hat ausser den Krankensälen noch 21 kleine Zimmer. Das gibt besonders zu denken. Die Stadt wollte es für 110 000 Mk. kaufen, natürlich bot der Oberschlesier ohne weiteres 135 000 Mk. Wenn es tatsächlich als Hotel eingerichtet wird, dürften sich die Polen wohl sehr gut unbehindert aufhalten können; denn die Aufsicht im Landkreise kann nicht so gut durchgeführt werden wie in der Stadt.

Im März ward im Norden und Süden des Kreises Brieg eine starke polnische Agitation im Gange, die offenbar bezweckte, einen Teil des Kreises Brieg in das oberschlesische Abstimmungsgebiet zu ziehen. Die Leitung dieser Aktion lag in Händen des Justizrats Czapl¹⁴. Die Absicht der Polen geht dahin, das Gebiet bis an die Neisse¹⁵ für Abstimmungsgebiet zu erklären. In der Annahme, dass ihnen dieses schwer fallen würde, sie darauf bestehen, dass die Neissemündung auf alle Fälle zu polnischen Oberschlesien geschlagen wird.

Die Gesamtzahl der hiesigen oberschlesischen Polen beträgt nach Angabe des Vorsitzenden des „Vereins polnischer Industrieller“ rund 6000, die der posener Polen rund 5000.

Breslau ist der Ausgangspunkt für die polnische Propagandatätigkeit, hier waren die Polen von jeher in einer Kolonie zusammengeschlossen und verfügen über eine eigene Kirche (Annenkirche). Als Geistlicher wirkt der Probst Dr. Bromboszcz¹⁶, der in jeder Weise, sei es von der Kanzel herab, sei es durch private Tätigkeit, bemüht ist, das Polentum in Breslau zu organisieren und zu stärken. Auch seine Kriegserlebnisse benutzt er in Vorträgen zum Hetzen.

Unterstützt wird diese Propagandatätigkeit durch die polnische Presse, die ganz offen ausspricht, dass auch Mittel- und Niederschlesien dem polnischen Reiche einverleibt werden müssen.

Die wirksamste Tätigkeit aber geht den zahlreichen polnischen Vereinen in Breslau aus, deren Gesamtmitgliederzahl jetzt ca. 300—400 zählt, nachdem viele nach Posen und Westpreussen verzogen sind. Es bestehen: 1. Der Sokolverein, 2. Verein der polnischen Kaufleute, 3. Verein der polnischen Industriellen, 4. Polnische Berufsvereinigung, 5. Polnisch-katholischer Verein, 6. Polnischer Gesangverein „Harmonia“, 7. Verein für polnische Frauen und Jungfrauen, 8. Polnischer Studentenbund.

I. Sokolverein. Vorsitzender früher Malczewski¹⁷, jetzt Nowag¹⁸. Kassierer Jarmusch¹⁹, Sekretärin Frl. stud. med. Schumann²⁰, 1. Turnwart Maletzki²¹, 2. Turnwart Depenski. Die Mitgliederzahl beträgt ungefähr 60 Personen. Er ist der gefährlichste aller polnischen Vereine. Seine Mitglieder werden kriegsmässig ausgebildet

¹² Kłosów, pow. oławski.

¹³ Piszczowice, pow. brzeski.

¹⁴ Kazimierz Czapl.

¹⁵ Miasto Nysa.

¹⁶ Ks. dr Teofil Bromboszcz.

¹⁷ Kazimierz Malczewski.

¹⁸ Dr Jan Nowak.

¹⁹ Dr I. Jarmuż.

²⁰ Halina Schumann.

²¹ Dr Arnold Małecki.

und befinden sich im Besitze von Waffen. Er ist eine Kampforganisation und nur dem Namen nach ein Turnverein. Während der Grenzkämpfe hat er junge Leute militärisch ausgebildet und durch einen gewissen Gałl der polnischen Armee zugeführt. Er untersteht dem grossen posener Provinzialverband. Versammlungs- und Turnlokal war das Gasthaus „Zur Stadt Wien“. Augenblicklich ist er auf der Suche nach einem geeigneten Lokal. Im Sommer findet das Turnen Mittwoch und Sonnabend Nachmittag in der Gegend Spielwiese und Parkstr.²² statt. Der Sokolverein vergrössert sich langsam; aus dem Rheinland, Ost- und Westpreussen erfolgen viele Zugänge. Die oberschlesische Propaganda wurde von ihm öfters mit namhaften Summen unterstützt. Vor kurzem sandte der Verein für Propagandazwecke 1455 Mk. nach Oberschlesien. Seine augenblicklicher Kassenbestand beträgt ungefähr 5000 Mk.

2. Verein polnischer Kaufleute. Der bisher bestandene „Verein junger Kaufleute“ ist aufgelöst, da die meisten Mitglieder nach Posen verzogen sind. Der aus älteren Leuten zusammengesetzte „Verein polnischer Kaufleute“ besteht noch. Vorsitzender Drogeriebesitzer Maluczek²³. Versammlungsort ist der „Artikusgarten“, Neue Gasse^{23a}. Versammlungen am I. Freitag jeden Monats.

3. Verein der polnischen Industriellen. Vorsitzender Ceplik²⁴. Der Verein vertritt politische Interessen. Zwischen den polnischen und oberschlesischen Industriellen schweben geschäftliche Verbindungen. Man beabsichtigt, möglichst viel deutschen Grundbesitz aufzukaufen, um das Polentum gerade in den Randprovinzen, wie Schlesien, zu stärken. Der Verein verfügt über eine Selbsthilfs- und eine Sterbekasse.

4. Polnische Berufsvereinigung. Sie wurde Anfang August 19[19] als Ortsgruppe der Kattowitzer Berufsvereinigung gegründet von den Agenten: Arbeitersekretär Lebioda, Laurahütte²⁵ und Grzeskowiak, Kattowitz, I. Schriftführer der Berufsvereinigung in Kattowitz.

5. Polnisch-katholischer Verein. Am 25.10.19[19] fand eine Versammlung der breslauer Polen im Saale des Hedwigstift statt. Der Berichtstatter Pfarrer von der Annenkirche²⁶, Dr. Bromboszcz, gab an, dass der Kirchenfonds der hiesigen polnischen Kolonie mehrere Tausend Mark betrage. Zur zweckmässigen Verwendung des Geldes d. h. zur Wahrung der polnischen Interessen in Breslau, wurde aus der Mitte der Versammlung die Gründung eines neuen Vereins mit dem Namen „Kirchlicher Polenverein“ beschlossen. Die gerichtliche die Eintragung wurde angeregt. Das Vereinsvermögen soll durch freiwillige Spenden erweitert und aus ihm Dr. Bromboszcz und der polnische Organist unterstützt werden. In den Vorstand wurden gewählt: Dr. Bromboszcz, Zahnarzt Cibulski²⁷, Drogist Ludwig Lewandowski²⁸, Schneidermeister Jakob Nowag²⁹, Auskunfteibesitzer Josef Lewandowski und Kaufmann Brosker.

6. Gesangverein „Harmonia“. Er bezweckt die Zusammenfassung der anderen Vereinen nicht angeschlossenen Polen. Er propagiert gleichfalls für das

²² Dziś ul. Parkowa.

²³ Dziś ul. Nowa. Maksymilian Małuszek.

²⁴ Cyplik.

²⁵ Huta Laura (obecnie w granicach miasta Siemianowice).

²⁶ Kościół Św. Anny we Wrocławiu.

²⁷ Stanisław Cybulski.

²⁸ Ludwik Lewandowski.

²⁹ Jakub Nowak.

Polentum und wird von den anderen Verbänden unterstützt. Vorsitzender ist Schneidermeister Adamczewski³⁰.

7. Polnisch-nationaler Studentenbund. Vorsitzender: stud. med. Chiemlinski. Der Bund bildet einen Teil des in ganz Deutschland bestehenden polnisch-nationalen Studentenbundes, der von Professor Dr. Muchaja geleitet wird, Vertreter Dr. Raczy. Die Mitglieder verkehren in der Wirtschaft von Lewandowski. Der Bund verfolgt politische Ziele. Er stellte sich s. Zt. dem Volksrat zur Verfügung und erhielt auch Informationen von ihm.

Ausser diesem Vereinen bestand bisher in Breslau eine halbamtliche Vertretung der polnischen Regierung, der polnische Volksrat (Rada Ludowa)³¹. Er diente als Verbindungszentrale für den Obersten Volksrat in Posen³², unterstand diesem und erhielt von ihm durch Kuriere Anweisungen. Auch mit dem Oppelner Volksrat³³ unterhielt er rege Fühlung. Das Sitzungslokal befand sich Neue Gasse 18, woselbst auch eine polnische Bücherei untergebracht ist. (Die Neue Gasse entwickelt sich mehr und mehr zu einem Polenviertel.) Die Tätigkeit des Volksrats erstreckte sich auf Propaganda für die Abstimmung, Visierung von Pässen, Beratung und Unterstützung derjenigen, die in die polnische Armee eintreten wollten. Vorsitzender war Drogist Maluczek.

Die Rada Ludowa ist nunmehr aufgelöst. Die amtlichen Aufgaben soll ein in den nächsten Tagen in Tätigkeit tretendes polnisches Konsulat übernehmen (Konsul Josef Boszek). Die anderen Funktionen sollen von einer narodowa komisja³⁴, einem Ausschuss aus je zwei Vorstandsmitgliedern der vorhandenen Vereine ausgeübt werden.

Ferner sollen die Polen kürzlich eine Nachrichtenstelle eingerichtet haben, die unter Leitung von Murzinczak und Kurpiss steht.

Während der Messe treffen zahlreiche Polen in Breslau ein: u. a. werden folgende Oberschl. Polenführer erwartet: aus Kattowitz Stroka, Bartoschek und Chmielawski, aus Lublinitz³⁵ Gaidas³⁶ und Barlony. Der Zweck ihres Kommens ist die Gründungen eines Vereins „schlesischer Polen“ in Breslau, welcher sich auf ganz Schlesien erstrecken soll.

Mit der Förderung der Oberschlesischen Aufstandsbewegung soll eine Zusammenkunft Oberschlesischer Polenführer im „Grünen Bergl“, Kupferschmiede-Ecke Oderstr.³⁷ in Zusammenhang stehen, die Ende Mai der Tag steht noch nicht festgeplant ist.

In folgenden Lokalen und Wohnungen treffen sich Polen und haben in den letzten Monaten auch z. Tl. geheime Zusammenkünfte stattgefunden: Lokal Paul Makowski Berlinerstr.³⁸ 20 — Wohnung von Maluczek, Ecke Altbüsserstr.³⁹ und

³⁰ Czesław Adamczewski.

³¹ Polska Rada Ludowa we Wrocławiu powstała 28 XI 1918 r. z przekształcenia Komisji Zjednoczonego Towarzystwa Polskiego.

³² Naczelna Rada Ludowa — najwyższa polska władza dla ziem byłego zaboru pruskiego wybrana przez sejm dzielnicowy w Poznaniu 3 XII 1918 r. Istniała do listopada 1919 r.

³³ Opolska Rada Ludowa.

³⁴ Komisja stojąca na czele powołanego bezpośrednio po zakończeniu wojny Zjednoczonego Towarzystwa Polskiego we Wrocławiu.

³⁵ Lubliniec.

³⁶ Emil Gaidas.

³⁷ Dziś ul. Odrzańska.

³⁸ Dziś ul. Braniborska.

Messergasse⁴⁰, polnische Bibliothek, Neue Gasse 18, — Wohnung von Anton Burczynski, Piastenstr.⁴¹ 25, — Bahnschaffner Andreas Staisch, Piastenstr. 25. — Mit oben genannten Personen stehen in Verbindung v. Libinski, Piastenstr. 16, — Frau Dworaczek, Piastenstr. 28, — Dr Gorzawski, Piastenstr. 36, — Telegraphensekretär Ziolecki, Piastenstr. 31. Zusammenkünfte finden noch statt in der Gastwirtschaft Dzwicza, Piastenstr. 20, in der Wirtschaft Ecke Stern- und Piastenstr., im Restaurant „Zum grünen Bergl“, Kupferschmiedestr.⁴², in der Gastwirtschaft der Witwe v. Lwowski; gelegentlich auch in der Restauration „Bürgergarten“.

Josef Lewandowski, Detektivbüro beobachtet in Breslau die polenfeindliche Strömungen. Auch ist ein gewisser Lewandowski Drogeriegeschäft, Bismarckstr.⁴³ dringend verdächtig, polnische Propaganda zu treiben.

Staisch und Burczyński, Piastenstr. 25, stehen mit der polnischen Zentrale in Oppeln in Verbindung. Von dort erhalten sie Post- und Einschreibesachen.

Der polnische Agitator Machulla⁴⁴, bisher Weidenstr.⁴⁵ 30, wohnhaft, verkehrt mit Kommunisten.

In der Papierhandlung und Buchdruckerei Augustastr.⁴⁶ 107 werden für national-polnische Zeitungen Drucksachen, wie Einladungen zu Versammlungen pp., angefertigt.

Polnische Agitatoren: Rendziewicz, Sandstr.⁴⁷ 6; Kupczok, Martinistr.⁴⁸ 9; Staniszewski, Martinistr. 9; Szymanski, Martinistr. 9.

Mit Rücksicht auf obige Feststellungen verdient die Tätigkeit der polnischen Organisationen in Breslau schärfste Kontrolle.

Vereinigung der Volksfreude E. V.
[gez.] Jochmann Rechnungsrat

³⁹ Dziś ul. Pokutnicza.

⁴⁰ Dziś ul. Nożownicza.

⁴¹ Dziś ul. Piastowska.

⁴² Dziś ul. Kotlarska.

⁴³ Dziś ul. Bolesława Chrobrego.

⁴⁴ Machula.

⁴⁵ Dziś ul. Wierzbowa.

⁴⁶ Dziś ul. Szczęśliwa.

⁴⁷ Dziś ul. Św. Jadwigi.

⁴⁸ Dziś ul. Św. Marcina.